

інституційних умов взаємовідносин між учасниками; відсутність адекватного потребам інклюзивного розвитку реформування освіти; відсутність капіталовкладень в інновації.

«КАПІТАЛІЗМ СТЕЙКХОЛДЕРІВ»: ВИГОДИ ЗАЦІКАВЛЕНИХ СТОРІН

Л. С. ШЕВЧЕНКО, д-р екон. наук, проф.,
зав. кафедри економічної теорії

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, м. Харків

Клаус Шваб, економіст, засновник і президент Всесвітнього економічного форуму у Давосі, зазначає, що у суспільства є три моделі на вибір: 1) «капіталізм акціонерів» – модель, обрана більшістю західних корпорацій, головною метою яких є максимізація прибутку; 2) «державний капіталізм» – модель, популярна у багатьох країнах, що розвиваються, відповідно до якої завдання спрямовувати розвиток економіки покладається на уряд; 3) «капіталізм стейкхолдерів» (тобто капіталізм в інтересах усіх зацікавлених сторін) – модель, яка позиціонує приватні корпорації як такі, що діють в інтересах суспільства, розв'язуючи соціальні та екологічні проблеми сучасності [1].

Дійсно, десятиліттями більшість корпорацій орієнтували свої стратегії на максимізацію загальної дохідності акціонерів / акціонерної вартості (TSR – total shareholder return). Перед такими бізнес-організаціями, як правило, поставали суто економічні альтернативи: помірною або інтенсивною зростання (внутрішнього чи зовнішнього у формі інтеграції або диверсифікації, у тому числі за допомогою злиття і поглинань); скорочення (аж до ліквідації) задля раціоналізації та переорієнтації операцій або поєднання альтернатив. При цьому завжди стояла дилема «прибуток корпорації – права людини».

Уважається, що «капіталізм стейкхолдерів» цю ситуацію виправляє. У серпні 2019 р. керівники понад 180 американських компаній, що входять до групи Business Roundtable, підписали спільну «Заяву про призначення корпорацій». Її основний зміст: компанії повинні не тільки задовольняти інтереси своїх інвесторів, але й працювати над створенням «економіки, що служить усім американцям» [2].

В основі моделі «капіталізму стейкхолдерів» лежить теорія зацікавлених сторін (stakeholder theory), або соціальна теорія фірми, яка активно розробляється і реалізується в зарубіжному менеджменті з середини 1980-х років. Відомий американський економіст Р. Едвард Фрімен доводив, що управління бізнесом стає більш ефективним, якщо менеджери враховують інтереси зацікавлених сторін. До останніх Фрімен відносив будь-яку групу осіб (або навіть окрему особу), які можуть впливати на досягнення цілей організації або, навпаки, на які впливає досягнення цілей організації. Серед найбільш важливих для фірми зацікавлених осіб: акціонери компанії, постачальники,

клієнти (споживачі), інвестори, менеджери і співробітники, кредитори, державні (урядові) структури. Взаємини між фірмою і різними зацікавленими сторонами набувають форми «контрактів», які регулюють обмін «вкладів» зацікавлених сторін (матеріальну, грошову або іншу участь у діяльності фірми) на «вигоди», які забезпечує їм фірма. Зацікавлені сторони залишаються такими до тих пір, поки вигоди від взаємодії з фірмою перевищують або, як мінімум, компенсують зроблені ними внески.

Які саме вигоди дає «капіталізм в інтересах усіх зацікавлених сторін»? Науковці Інституту BCG Henderson – аналітичного центру Boston Consulting Group, рекомендують бізнесу орієнтуватися на «загальний вплив на суспільство» (TSI – Total Societal Impact). При цьому ідея полягає в тому, що успіх корпорацій та суспільний добробут взаємопов'язані. Бізнесу для успіху потрібні здорові та освічені працівники, а суспільству для процвітання – дохідні та висококонкурентні бізнеси, які створюють прибуток, податки та добробут [3]. Так, працівники, клієнти та уряди дедалі частіше вимагають від фірм, аби ті відігравали більш помітну роль у розв'язанні екологічних, соціальних та управлінських проблем суспільства (зазвичай називаються ESG – Environment, Social, Governance), досягненні цілей сталого розвитку, визначених ООН. Але й корпорації розуміють свої економічні вигоди від соціальної відповідальності перед суспільством і соціального підприємництва (з'явився навіть термін «моральний капіталізм»). Фірми, які лістингуються на міжнародних фондових біржах, чітко розуміють: чим вище індекс ESG, тим вище котируються їхні акції і тим привабливіші вони для інвесторів. Крім того, у них з'являються нові можливості бізнесу. До останніх належать: доступ до нових ринків; сприяння зростанню вартості бренда фірми та обсягів продажу продукції; поліпшення іміджу, репутації фірми, зростання лояльності ділових партнерів і споживачів продукції; стимулювання інновацій (фірми, які орієнтуються на TSI, можуть розпочати розробку абсолютно нових продуктів, послуг і бізнес-моделей, відкрити нові географічні або демографічні ринкові можливості); ширші можливості мотивації власного персоналу, розвитку і збереження кадрового резерву; зростання інвестиційної привабливості тощо.

Ідеї «капіталізму стейкхолдерів» потребують свого детального вивчення, оскільки, будучи в цілому спрямованими на конструктивне регулювання розвитку бізнесу, поділяються не всіма економістами та громадськими діячами.

Література:

1. Шваб К. Чого ми хочемо? Три моделі майбутнього на вибір / К. Шваб. – URL: https://nv.ua/ukr/opinion/forum-u-davosi-yak-zminyuyetsya-kapitalizm-ekonomika-novini-50057107.html?fbclid=IwAR1F_dwfo3a-Mo5rnMimhU_BIP9qQB48Y3otdKq4Iae52eb9nBVm0R29gxo (дата звернення: 24.12.2019).
2. Пятин А. Руководители крупнейших компаний США призвали не считать прибыль главной целью / А. Пятин. – Forbes. 2019. 29 августа. URL: <https://www.forbes.ru/biznes/382145-rukovoditeli-krupneyshih-kompaniy-ssha-prizvali-ne-schitat-pribyl-glavnoy-celyu> (дата звернення: 24.12.2019).
3. Соціальна відповідальність: бізнес-стратегія, «піар» чи самообмеження? URL: <https://business.ua/strategies/4202-sotsialna-vidpovidalnist-biznesstrategiia-piar-chy->

УКРАЇНА: ВАРІАЦІЇ ІНКЛЮЗИВНИХ ТА ЕКСТРАКТИВНИХ ІНСТИТУТІВ

О. В. ШКУРУПІЙ, д-р екон. наук, проф.,
зав. кафедри міжнародної економіки та міжнародних економічних відносин
Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі», м. Полтава

Т. А. ДЕЙНЕКА, д-р екон. наук, доц.,
проф. кафедри економіки та міжнародних економічних відносин
Полтавська державна аграрна академія, м. Полтава

В сучасній системі суспільних відносин інститути відіграють ключову роль. Ефективні інститути сприяють розвитку країн та їх народів; неефективні – спричиняють занепад. Якщо створені в суспільстві інститути не є достатньо неефективними, це означає невизначеність майбутнього країни. За таких умов країна перебуває у нестійкому стані: зростання, як правило, є нетривалим і за ним швидко слідує спад. Подібна економічна динаміка властива Україні. Процеси, що відбуваються у сферах політики та функціонування державних інститутів, відображає інтегральний індекс виміру «державної дієздатності» – Fragile States Index, який визначається Фондом миру.

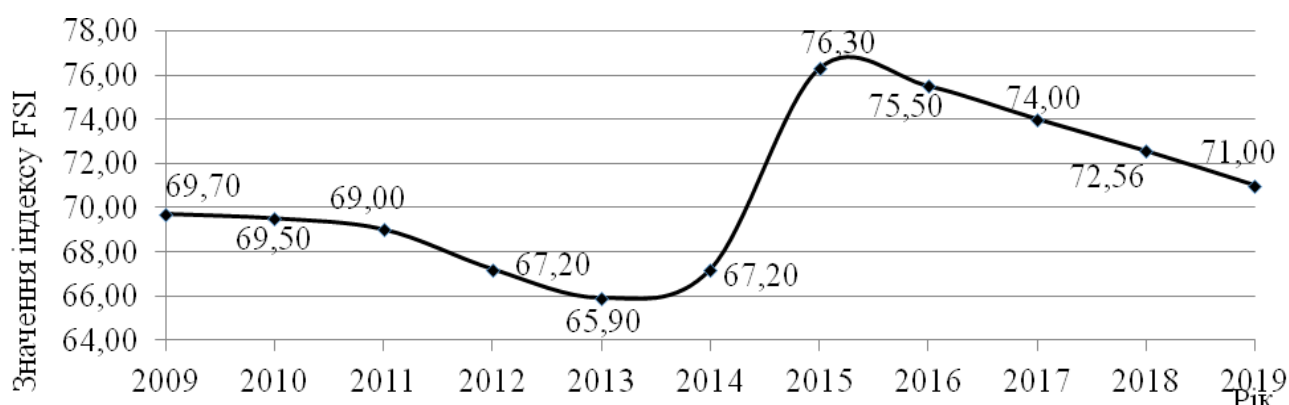

Рис. 1 – Україна у відображенні індикаторів уразливості за Fragile States Index, 2009-2019 рр., балів [2]

Як показує практика, уразливою країна стає передусім тоді, коли недосконалими (з погляду інтересів розвитку суспільства) є економічні та політичні інститути. Саме на такі інститути вказують Д. Аджемоглу і Дж. Робінсон, зосереджуючи аналіз на ознаках їх належності до інклюзивних та/або екстрактивних. Відповідно комбінаторика дає чотири варіанти: 1) як економічні інститути, так і політичні є інклюзивними, 2) як економічні інститути, так і політичні екстрактивними, 3) економічні інститути є